

Ou sont les neiges d'antan? Unde-i neaua de-altădată?

Unde-i apa... de-altădată?

Moto: „Ca un refren mereu să-ți vie-n gând Dar unde-s zăpezile de an?”

Fragment din *Balada doamnelor de altădată* de François Villon, în traducerea lui Lucian Blaga.

Unde-i apa... de-altădată în anul de grație 2019? Unde-i neaua, din care să se prelingă sub sărutul soarelui apa miraculoasă care să ne sfințească sau măcar să astâmpere eterna sete de frumos a poezilor de altădată, dar mai ales, de acum? Deocamdată, numai în amintirea copilăriei mele magice. Existența mea nu poate fi concepută în afara Crișului Pietros. O copilărie, adolescență și chiar primă tinerețe le-am petrecut lângă râulețul ivit din vintrele cu argint ale Apusenilor. Nu puteam să concep un sat fără a fi întins de-a lungul unui râu, după cum nu-mi puteam închipui un cer fără soare sau o noapte fără stele. Atât de mare îmi era dragostea față de apa râului care trece în dreapta satului meu natal Șebiș de Beiuș încât din imprudență era să-mi pierd viața. Cred că nu aveam mai mult de vreo cinci ani când, văzând-o pe Savetuța Gudiu, fata ce păzea o scroafă cu porci în luncă cum „trece apa Pietroșii”, am luat-o curajos pe urmele ei. La mijlocul cursului de apă, valurile repezi mi-au înfocat cămașa lungă de cânepă pe care o purtam și m-au răsturnat, târându-mă fatalmente spre „dulbină”... La o așa vârstă fragedă nu apucasem încă să învăț să înot. Auzind zgomot de trup căzut în apă, Savetuța a întors capul și a zărit o pânză albă din care se ițea părul capului meu. A plonjat imediat în apă și a apucat să mă tragă la mal înainte de a ajunge la „dulbina” de aproape doi metri de lângă „tălechiul” (grădina) popii... Nu apucasem să beau prea multă apă, dar dacă nu ar fi fost Savetuța, m-aș fi înecat cu siguranță... Am fost dus acasă, iar mama s-a speriat groaznic. A mulțumit cu lacrimi în ochi salvatoarei mele, căreia îi port recunoștință până la sfârșitul zilelor mele. În ciuda acestui episod, care ar fi trebuit poate să mă sperie, aventura mea de dragoste cu apa Crișului Pietros a continuat, pecetluind parcă acea zicere a lui Nietzsche, potrivit că-

ruia ceea ce nu te poate distruge te face mai puternic. Am crescut lângă acea apă minunată, firul de beteală vie care mi-a încins mijlocul. Mă duceam la pescuit de mrene după ce scormoneam după râmele cele mai roșii în gunoiul de grajd, iar după ce apăreau coșaii pe imașul satului unde păzeam bibolii cei negri, îi prindeam, le rupeam picioarele să nu mai poată sări, îi introduceam cu grijă într-o cutie goală de chibrituri să aibă aer și mă duceam la pescuit de clenii. De multe ori, mama se baza pe ce aduceam eu pentru masa comună, mrene sau clenii. Însă cea mai frumoasă comuniune cu Crișul Pietros era scădatul. De la batoză unde oamenii din sat treierau snopii de grâu la ceapeu, aruncându-i deasupra în gura flămândă a acesteia, după ce întreg stogul dispărea, bărbați și femei se îndreptau spre locuri osebite, să se scalde. După ce se scufundau în apa răcoritoare, deasupra lor rămânea o clipă sferică aură de pleavă din spicele treierate pe care valurile o purtau apoi la vale. În urma bărbaților, veneam și noi, băieții mai răsăriți, care lucram la batoză alături de mamele noastre, chiuind de bucurie că ne astâmpărăm fierbințeala trupurilor.

Apa cea limpede a Crișului Pietros a fost un fel de apă a Lordanului biblic sau a Gangelui indian. În el se săvârșea un fel de botez pe timpul verii, în coturile lui se scufundau mănunchiurile de cânepă de ameteau peștii, întorcându-se cu burțile în sus, spre marea noastră mirare, a copiilor, acolo se spălau cămașile noastre albe, tot de cânepă, țesute în război, acolo se spălau însă și intestinele groase ale porcilor sacrificați înainte de marea sărbătoare a Crăciunului cu ajutorul boabelor de porumb. Oamenii obișnuiau să spună nu Crișul Pietros, ci „apa Pietroșii”, pentru că venea de sus, de la comuna Pietroasa, considerată în epoca interbelică un fel de *Sinaia a Bihorului*, lângă frumusețile aproape virgine ale Platoului Padiș. Dar apa adorată se preschimba ades într-o teroare supremă când se preschimba din cauza ploilor abundente din Munții Apuseni într-un adevărat fluviu care mâna spre vale bolovani cât butoaiele moților, distrugând totul în calea lui. Într-o primăvară, râul

Biserica din Sebiș

a venit atât de umflat și de mînos încât a rupt podul de la Lelești, un sat aflat imediat în amonte de Șebiș, iar o elevă și-a salvat viața pentru că a avut inspirația să se țină strâns de o grindă a podului distrus. Cum toată copilăria mi-am petrecut-o citind cărți și păzind bibolii familiei și ai vecinilor mei, un moment deosebit îl trăiam atunci când coboram pe ulicioară, la orele prânzului, spre sat. Bibolii se îndreptau ca atrași de un magnet spre apa răcoroasă a Crișului Pietros. Beau întâi pe săturate și apoi înaintau spre dulbină ca niște hipopotami irezistibili. Mă aruncam și eu în apă, îi călăream pe rând și îi spălam cu răbdare de mocirla argiloasă închegată de soarele verii pe spatele și coastele lor. Bibolii pufneau de plăcere, după ce închideau și deschideau apoi nările lor negre, lucioase. Ceilalți copii se uitau speriați la mine: nu îndrăzneau să intre în ciurda care ocupase toată dulbina.

Pocnind din corbaciul împletit din fâșii de piele peste apa râului scoteam apoi bibolii din apă ca să-i duc înapoi la păscut pe imaș. După câteva ore, eram dezamăgit: de toată truda mea de a-i spăla se alegea praful. Pieile lor negre, strălucitoare, bine spălate în apa Pietroșii, se încălzeau iar la soare și bibolii se tăvăleau din nou cu voluptate în bălțile stătute, argiloase ale imașului. Crusta de argilă căpătată în aceste mici mlaștini îi apăra cel mai bine de muște. Îmi aduc aminte că primele mele versuri citite la cenaclul literar al Școlii generale din Sudrigiu, înființat de inimosul profesor de limba și literatură română Rusu Gheorghe, de fel din Topleț, județul Mehedinți erau așa: „Cade frunza de pe arbori/precum smoala de pe biboli...” Profesorul Rusu nu a uitat niciodată această imagine poetică pe care mi-o amintea mereu... Imaginea bibolilor mei scufundați în apa Pietroșii m-a urmărit multă vreme, inspirându-mă în scrierea acestui sonet din prima mea carte intitulată „50 de sonete”, apărută la Editura „Dacia” în anul 1994, după moartea mamei mele dragi:

„Pegasul meu e-un bibol mare-n sat/ El clatină un munte cu copita/În ochi îi strălucește dinamita/Când zboară peste râpe de păcat/ Cu aripi roșii, fulgerând zăltat/ Cu stele noi el samănă orbita/ Iar toamna, luna fumegă ca pita/ Când iese din cuptoru-nfierbântat/ Eu mă prefac în pruncul care-am fost/ Și călăresc pe lata lui spinare/ În umbră-i aflu astăzi adăpost/ Când este frig, m-apropie de soare/ Târziu ne-ntorcem frânți în satu nost/ Și-n iesle, anii mei îi pun mâncare...”

În capătul de sus al Șebișului exista un izvor cum nu mi-a fost dat să mai văd niciodată și nicăieri până acum. Un ochi de apă zidit cu pietre de râu din mijlocul căruia se vedea cum iese apa cea proaspătă, zvârlind firișoarele de nisip în sus... În ziua de joi, când era târgul cel mare de la Binș (Beiuș), toate căruțele din satele Lelești, Buntești, Săud, Poieni de Jos, Poieni de Sus și Ferice opreau pe doalmă, pe coama fostei căi ferate de la Sudrigiu spre Budureasa și Stâna de Vale... Oamenii coborau cu cantă de lut în mână să o umple cu minunata apă din izvorul Șebișului... Și, dintr-o dată, s-a întâmplat o nenorocire. În vara anului 1980, apa Pietroșii a venit atât de mare încât și-a schimbat cursul în dreptul satului nostru și a acoperit izvorul cel străvechi... Oamenii au căutat să sape în locul unde a fost după ce cursul s-a mutat iar, dar nu au mai dat de vâna măiastră a izvorului...

Atunci s-au dus la izvorul de la „josani”, izvor diferit de cel al „susanilor”, adică al sătenilor care aveau casele în susul așezării... dar parcă nu mai era aceeași apă ca și cea de dinainte...

Primul meu șoc în legătură cu calitatea apei s-a petrecut prin vara anului 1967. Am fost nevoit, alături de alți copii săraci din sat, să mergem la săpat de porumb la Batăr, o localitate cu pământ mult mai mînos, situată în sudul județului Bihor. Eram de statură mică, slab, era mai mare sapa decât mine. Cu toate acestea, norma era destul de consistentă, un șir lung, parcă interminabil, de porumb de săpat pe zi.

La orele prânzului, am mâncat „din brișcă”, frugal, alături de alți copii și oameni de la noi din sat. Apoi ni s-a adus apă în niște bidone mari, albe, din aluminiu. Am întins și eu, când mi-a venit rândul, cana de metal spre a-mi fi umplută. Apoi m-am tras la o parte spre a putea bea apa în liniște. Am luat prima înghițitură, dar după ce am simțit gustul apei în gură, mi s-au bulbucă ochii de neplăcută surpriză și, ferindu-mă să nu fiu văzut, m-am aplecat după ce am simțit gustul apei în gură, mi s-au bulbucă ochii de neplăcută surpriză și, ferindu-mă să nu fiu văzut, m-am aplecat după un tușiș și acolo am evacuat lichidul cu gust sălcu... Nu mi-am putut închipui ca apa să aibă alt gust decât acela cu care fusesem obișnuit din fragedă pruncie...

După atâta amar de apă a Timpului prin care am înotat și eu, am vizitat în mai multe rânduri satul unde m-am născut. S-a făcut mai frumos, s-au ridicat case mari, a fost asfaltat drumul, dar... a scăzut îngrijorător debitul Crișului Pietros. Pietrele sale, altădată lustruite de șuvoaiele limpezi, acum sunt acoperite cu un soi de mușchi verzuliu, alunecos.

Iar un bărbat cu care am fost în mai multe rânduri în copilărie la pescuit cu undița mi-a povestit cu jale că nu mai sunt pești pe „apa Pietroșii”, ci incredibil de mulți șerpi... O tristețe nemăsurată apăsă asupra mea de la aflarea acestei vești incredibile. Se știe că 97 la sută din apa planetei se află în oceane, fiind apă sărată, de nebăut. Doar trei la sută este apă nesărată, dar din acest mic procent, trei pătrimi se află în corpurile ghețarilor. Practic, nouă, pământurilor, ne-a rămas foarte puțină apă limpede și bună de băut...

Abia acum îmi dau seama ce fericită copilărie am avut... Lângă „apa Pietroșii” cea prin care se vedea pietrele până în adâncuri și peste care treceau bancuri întregi de pești, de mrene, clenii și scobari... (Va urma)

■ Pașcu BALACI

